

Tekenen in de Tijd 266

25-31 augustus 2024

Na de vakantie beginnen wij aan een nieuw seizoen. Erik Borgman staat stil bij het belang en de zeggingskracht van de liturgie. In de Geest maakt zij de verlore wereld en de toekomst zichtbaar die God in Jezus belooft. Om alles en allen erin op te nemen en te dragen.

Nu de vakanties ten einde lopen, begint ook het liturgische seizoen weer. Natuurlijk, er is ook in de vakantie liturgie gevierd. Ikzelf ga als we op vakantie zijn altijd graag naar de plaatselijke katholieke kerk om te ervaren hoe ze daar vorm krijgt: het gebed om vergeving, de oproep tot bekering, de voorbeden voor de wereld, de dankzegging voor Gods blijvende aanwezigheid, de voeding met Gods liefde en de zending de wereld in. Nu waren wij dit jaar vrijwel de hele zomer thuis, maar als ik elders deelneem aan de viering van de eucharistie of een andere liturgie, realiseer ik mij scherper dan thuis wat de liturgie aan mij doet. Ik word op een andere plaats gezet en in zekere zin tot een ander mens gemaakt. De andere mensen in de kerk ken ik niet en ik weet vrijwel niets van ze, maar juist daarom zie ik des te helderder dat de liturgie ons allemaal aanspreekt als geliefde mensen van God. Voor God bestaat er geen scheiding tussen talen en naties, tussen rassen en volken, tussen geslachten en seksuele geaardheden; wij zijn allemaal één in Christus Jezus, schrijft Paulus (Galaten 3,28; Kolossenzen 3,11). Maar dat betekent niet dat we allemaal gelijk zouden zijn. Het betekent juist dat we allemaal uniek zijn en in onze uniciteit de betekenis schuilt die God ons wil geven. Ten bate van elkaar.

Vaak zijn mensen er tegenwoordig van overtuigd dat de liturgie moet aansluiten bij hun leven. Dat is een eenzijdige gedachte. Het gaat er zeker zozeer om dat ons dagelijks leven aansluit bij de liturgie. Want in de liturgie nemen we alvast een voorschot op wie we zullen zijn en hoe de wereld zich zal manifesteren als Gods rijk definitief doorbreekt. Wij kunnen dan ten volle leven naar Gods belofte, dankbaar ontvangend wat wij van elkaar en van de aarde krijgen. Tot mijn verbazing lijken veel mensen ervan overtuigd dat de hedendaagse cultuur een dergelijk leven mogelijk maakt. De kerk loopt naar hun overtuiging eerder in de weg dan dat zij er behulpzaam bij is. Nu zal ik niet ontkennen dat de kerk in sommige van haar vertegenwoordigers dingen kan doen en zeggen die je aan de evangelische gezindheid doet twifelen. Maar dat als we onze intuïtie maar zouden volgen, de wereld vanzelf goed zou worden en de conflicten zouden zijn uitgebannen, kan ik op geen enkele manier geloven. Mij gebeurt het bijvoorbeeld geregeld dat mij iets overkomt en ik als reactie terug wil slaan – zo niet letterlijk dan toch figuurlijk. Ik heb dan een geloofwaardige aansporing nodig om dat na te laten en in plaats daarvan te vertrouwen dat mij recht zal worden gedaan. Zoals het Bijbelboek Job het zegt:

Want ik weet, ik ben er zeker van: mijn vrijkoper leeft, ten slotte zal Hij deze wereld binnentreden. En al ben ik nog zo geschonden, ik zal God zien vanuit dit lichaam [...]; ik sterf haast van verlangen.

Dat is wat de liturgie present stelt: dat God zijn Zoon naar de wereld heeft gezonden, niet om de wereld te oordelen maar opdat de wereld door Hem zou worden gered (vgl. Johannes 3,17). We zouden na het vieren van de liturgie de kerk moeten verlaten als mensen die weten dat zij ondanks alles en te midden van alle verschrikkingen en bedreigingen door God worden gered. Hier en nu.

Dat wil uiteraard niet zeggen dat liturgie niet merkbaar verbonden zou kunnen zijn met hedendaagse vragen om duidelijk te maken hoe zij vanuit gelovig perspectief verschijnen. Integendeel. Voorgangers hebben de komende tijd volop kans te laten zien dat dit mogelijk is. Er zijn in september en oktober verschillende zondagen waarop onze aandacht wordt gevraagd voor klemmende actuele kwesties. Op 1 september is de gebedsdag voor het behoud van de schepping. Van 14 tot en met 22 september is het vredesweek met als thema: 'Samen voor vrede. Nu!' Op 13 oktober is het de zondag voor de gevangenen en op 20 oktober is het Wereldmissiedag en weten wij ons verbonden met al diegenen die wereldwijd in daad en woord het evangelie van Gods nabijheid verkondigen. De bedoeling is echter niet dat de liturgie gebruikt wordt voor het propageren van kerkelijke of maatschappelijke doelen. De liturgie viert dat God niets liever wil dan ons geven wat wij ten diepste verlangen en hopen. Dat vraagt van ons dat wij ons inspannen voor onszelf en elkaar duidelijk maken wat ons diepste verlangen en onze dragende hoop is. Het vraagt vervolgens dat wij dit verlangen in ons leven uitdrukken in de concrete dingen die wij doen en laten, de zaken waar we ons zorgen om maken en de doelen waarvoor wij ons inzetten.

Thomas van Aquino heeft geschreven: *Vita ... activa est dispositio ad contemplativam*, het actieve leven is een voorbereiding op de contemplatie, waarin wij in beschouwing iets van God ontwaren zoals Hij is. Met het oog hierop brengen wij datgene waaraan wij ons in ons leven toewijden, in de liturgie voor God, opdat het wordt uitgezuiverd en versterkt. Inzet is dat het steeds meer Gods wil is waarvoor wij ons inzetten, en steeds minder ons verlangen iemand te zijn en aantoonbaar betekenis te hebben. Ons leven wordt van betekenis als wij ons toewijden aan wat goed is en wat God daarom van ons vraagt. Om te ontdekken wat dat is, moeten we bereid zijn het leven zoals wij het leiden en onze visie erop op het spel te zetten. Dan pas kunnen wij in het licht van het evangelie ontdekken wat ons te doen staat.

Psalm 92 zegt het nogal vierkant:

Het dringt tot de dommen niet door en dwazen kunnen het niet vatten: dat de wettelozen als onkruid gedijen en de onrechtvaardigen bloeien alleen om te worden verdelgd, voor altijd. U, Ene, bent eeuwig verheven, maar uw vijanden, Ene, uw vijanden gaan te gronde en wie onrecht doen, worden verstrooid (vers 7-10).

Zo leert de liturgie ons de wereld zien: als de plaats waar dankzij Gods genade het kwade bezig is het onderspit te delven. Wij kunnen deel zijn van deze overwinning als we ons afstemmen op wat er dankzij God bezig is te gebeuren en ons inspannen daaraan bij te dragen.

De Duitse lutherse theoloog Dietrich Bonhoeffer, die op 9 april 1945 door de nazi's zou worden gedood, schreef in de jaren 1942/3 in zijn onvoltooid gebleven *Ethik* dat Jezus diegenen onder zijn hoede neemt die lijden voor een rechtvaardige zaak. Ook waar hun inzet niet direct voortkomt uit de belijdenis van Jezus' naam. Jezus neemt hen hoe dan ook op in zijn bescherming, zijn verantwoordelijkheid en zijn aanspraak op heerschappij, zo meent Bonhoeffer. Op deze manier wordt hun zwakte en kwetsbaarheid die van Hem en zijn verborgen kracht wordt die van hen. Dat viert de liturgie en verkondigt zij met het oog op het heil niet alleen van christenen, maar van de hele wereld. Dit laatste is als het goed is geen machtspretentie, maar de uitdrukking van de bereidheid net als Jezus de weg van de ontleding en de vernedering te gaan, zoals de constitutie over de kerk van het Tweede Vaticaans Concilie, *Lumen Gentium*, het zegt (no. 8). Zij herkent in de armen en de noodlijdenden het beeld van haar stichter en meet haar succes niet af aan haar status in de

wereld, maar aan haar verbondenheid met hen. We hebben een liturgie nodig die deze Geest present stelt en uitnodigt ook buiten de kerk in de kracht van deze Geest te leven.

Erik Borgman, lekenDominicaan

voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht